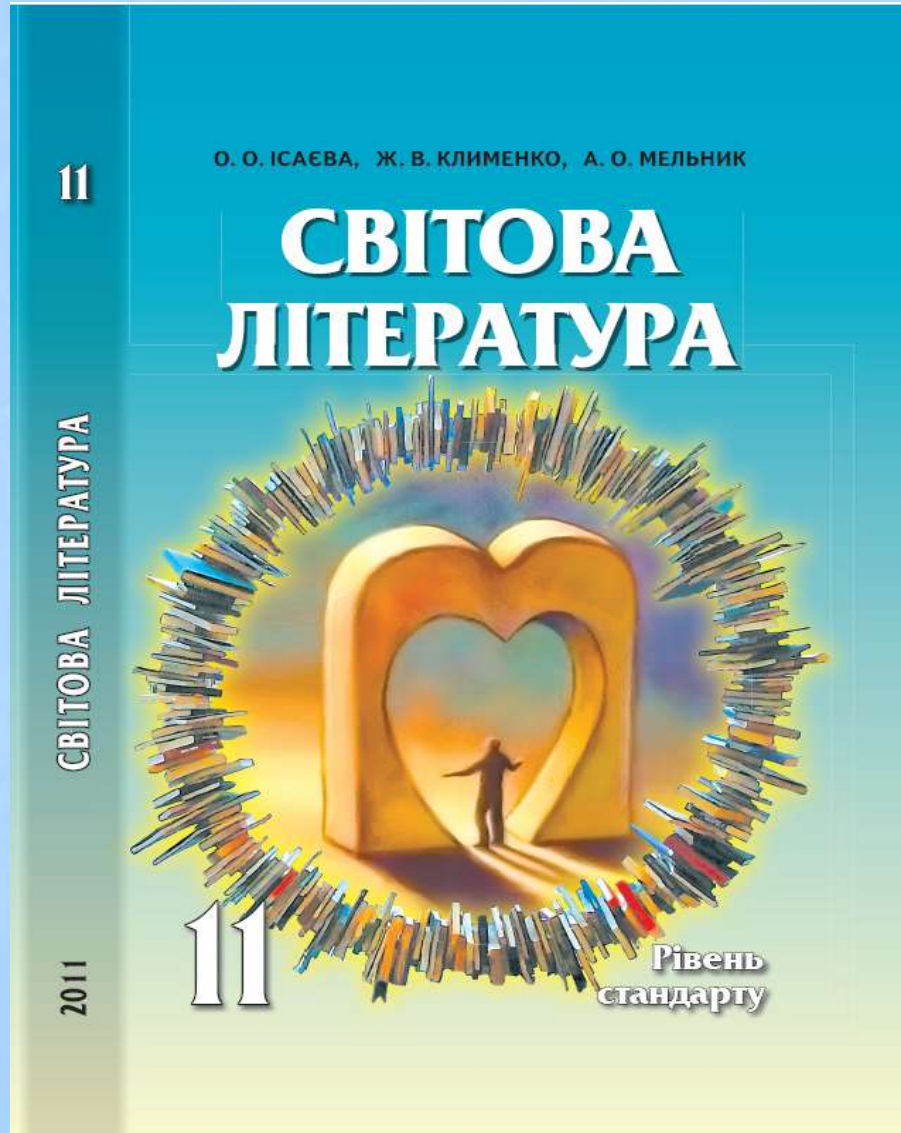

*Читацькоцентрична парадигма вивчення
світової літератури і предметний підручник*

О. О. ІСАЄВА, Ж. В. КЛИМЕНКО, А. О. МЕЛЬНИК

СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА

Підручник
для 11-го класу
загальноосвітніх навчальних закладів

Рівень стандарту

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

Харків
«Сидня»
2011

*...перш ніж «задавати» методологічну
основу конструювання
конкретного підручника,
необхідно визначитися,
якій освітній системі
він буде служити.
Андрій Хуторський*

**Ч и т а ц ь к о ц е н т р и ч н а
п а р а д и г м а в и в ч е н н я
літератури в школі - така
головна концепція навчання,
коли навіть не художній текст,
а сам читач, його рецепція
художнього твору мають бути в
центрі уваги на уроці.**

Загальний дискурс підручника характеризує:

- активне здобуття знань одинадцятикласниками;
- розвиток творчих здібностей учнів;
- формування інтересу до літератури;
- вміння використовувати здобуті знання в різних навчальних та життєвих ситуаціях;
- «відкритість», відсутність безумовного диктату, діалогічний та полемічний характер викладу матеріалу.

Серед завдань, які були поставлені перед авторами під час роботи над підручником, зазначимо такі:

- створення умов та мотиваційних установ для організації діалогічних стосунків між учнями та художнім твором;
- пізнання себе і світу через читання, збагачення культурними кодами та символами, що представлені в художніх творах;
- розширення особистісного культурно-естетичного тезауруса учня на основі спілкування з витвором мистецтва;
- формування в учнів потреби у власній рефлексії над тими думками, що висловлені у художньому творі;
- розвиток умінь декодувати літературний текст, давати йому власну аргументовану оцінку.

ЗАПРОШЕННЯ ДО СПІВТВОРЧОСТІ

*Автор
пише лише половину книжки:
іншу половину пише читач.*

Джозеф Конрад

Вітаємо вас, високошановні наші читачі — майбутні менеджери чи лікарі, програмісти чи екологи, юристи чи інженери, спортсмени, банкіри, політики, економісти чи аграрії!.. Незалежно від того, який шлях ви оберете у майбутньому, нам усім потрібно вміти розуміти себе і світ навколо себе, навчитися бачити, слухати і чути, зіставляти і узагальнювати, висловлювати свої враження, знаходити рішення і, врешті-решт, відчувати і насолоджуватися. І в цьому нам допомагає рідна і світова ЛІТЕРАТУРА...

Напевно, ви вже замислювалися над тим, ЩО іноді спонукає нас відірватися від комп'ютерів або іншого улюбленого заняття, відкрити цікаву книжку і, попри всі наші буденні проблеми, поринути у читання? Чому ми, ті, які живуть у XXI столітті, звертаємося до художніх творів, написаних за інших епох? Що шукаємо ми у них? Як впливають вони на нас?

Щоб дати відповіді на такі та подібні запитання, пропонуємо вам за допомогою цього підручника продовжити пізнавати себе через твори світової літератури XX–XXI століть. Ми добре усвідомлювали, що сьогодні, у часи суцільного Інтернету, можна достатньо швидко і легко знайти будь-яку інформацію. Тому нашим завданням не було подати максимум відомостей з тієї чи тієї теми — ми прагнули розкрити своєрідність художнього світу письменника, показати твір як «незавершену завершеність», дати поштовх для самостійних роздумів, навчити перекладати прочитане мовою власних вражень і понять. Про це і винесені в епіграф нашого підручника слова Джозефа Конрада, класика англійської літератури, народженого в Україні.

Запрошуємо вас стати співавторами літературних творів, які ви читатимете, розвиваючи та дописуючи їхні сюжети у своїх думках та уяві.

На цьому шляху ми бажаємо вам маленьких і великих відкриттів, радощів спілкування і справжнього естетичного задоволення, таких відчуттів, про які писав австрійський поет Райнер Марія Рільке:

*Цей вечір — книга. Гарна й пишна
Оправа з пурпуру на ній,
І розмика рука неспішна
Гачок на клямці золотій.
І, повен щастя, я читаю
Сторінку першу в тишині,
І другу продивлюсь до краю,
А третю вимарю вві сні.*

Отже, читайте і насолоджуйтеся, розмірковуюте і сперечайтесь, пізнавайте себе і творіть!

Автори

**Учні як
СПІВАВТОРИ
літературних творів,
їх своєрідні
ДОПИСУВАЧІ в
своїх думках і уяві.**

Сучасний підручник має бути достатньо технологічним і містити:

- методичні рекомендації (пам'ятки різного роду, спеціальні статті та ін.);
- диференційовані завдання;
- фонові знання, що будуть задовольняти читацькі потреби та інтереси школярів різного рівня літературної підготовки;
- *цікаву додаткову інформацію* щодо літературних творів, пов'язану з інтересами сучасних школярів (сучасна музика, комп'ютер, техніка, арт-мистецтво тощо).

Презентація додаткової інформації у підручнику, що пов'язана з інтересами сучасних школярів

До уваги допитливих

У середині 50-х років XX ст. в Англії виник новий напрям в образотворчому мистецтві — *pop-art* (від англ. *popular art* — популярне, загальнодоступне мистецтво). Його особливість полягала в тому, що художники використовували образи продуктів вжитку. В експозиціях виставляли будь-який буденний предмет: відро для сміття, консервну банку або недоїдений бутерброд. Художники лише незначно видозмінювали його, наприклад, надавали іншого розміру. Один із яскравих представників поп-арту американець Енді Уорхол (1928–1987) говорив: «Чому ви думаете, що пагорб або дерево гарніше за газовий насос? Тільки тому, що для вас це звична умовність. Я привертаю увагу до абстрактних властивостей речей». За ідеєю представників поп-арту, повсякденні речі, представлені у виставочному залі, мають викликати інше ставлення до себе глядача. З цією самою метою новоявлені художники тиражували вже відомі зображення, розфарбовуючи їх в яскраві кольори. Наприклад, портрет актриси Мерилін Монро, що його Енді Уорхол виставляв на величезних щитах, котрі нагадують сучасні білборди.

Поп-арт як мистецький напрям проіснував до кінця 60-х років, однак його відлуння відчутне і в наш час.

Приклад поп-арту в архітектурі. Житловий масив у м. Хошимін (В'єтнам). 2008

Енді Уорхол. 100 банок «Кемпбел». 1962

Енді Уорхол. Портрет Мерилін Монро. 1963

Клас Олденберг. «Голка» перед вокзалом у Мілані. 1960-і

Мистецькі передзвони

У сучасному суспільстві урізноманітнюються форми презентації мистецтва. Сьогодні з багатьма його творами ми можемо познайомитися не тільки у музеях та виставках, але навіть безпосередньо на вулицях міста. Перетворитися на співучасників розвитку мистецтва цілком можливо завдяки новим цифровим та іншим технологіям, які використовують сучасні митці. Так, наприклад, багатьом з нас подобаються різноманітні лазерні шоу, іноді ми можемо спостерігати із зацікавленістю за відеорядом, що представлений на екранах великих міст, або захоплено роздивлятися усілякі витвори графіті на вулицях.

Афіша вистави Центру сучасного мистецтва «ДАХ»

Відкриття фестивалю ГОГОЛЬFEST 2010 у Києві

З метою презентації сучасного мистецтва в Україні ось вже декілька років проводиться міжнародний фестиваль ГОГОЛЬFEST, що об'єднав у єдиному інтерактивному просторі різні види мистецтва — музику, танок, театр, сценографію, живопис, дизайн, кіно та інші. Ідея створення такого мультикультурного фестивалю належить режисеру та художньому керівнику Центру сучасного мистецтва «ДАХ» Владиславу Троїцькому. ГОГОЛЬFEST прагне стати обличчям України, як відомий кінофестиваль у Каннах став обличчям Франції. Організатори фестивалю для участі в його заходах запрошують відомих у всьому світі представників мистецтва. Наприклад, програму фестивалю 2010 року відкривало грандіозне шоу «Multiverse» на Майдані Незалежності у Києві, що було створено майстрами іспанського театру «La Fura Dels Baus».

Чим вагоміші цілі навчання, тим складнішою стає структура підручника... Який підручник, таке і навчання.

Ісаак Лернер

- Текст підручника представлено як своєрідний **гіпертекст**, який має розгалужену структуру, містить різні взаємопов'язані елементи і дозволяє виконувати різні дії за запитом.
- Сучасна навчальна книга з літератури, побудована з урахуванням інтерактивних технологій та гіперпосилань, дає можливість презентувати *художній твір як інтертекст* з його чисельними міжпредметними і міжлітературними зв'язками, що розширюють культурологічний контекст вивчення твору і дозволяють учням відчувати **себе** у центрі справжнього полілогу (між художніми текстами, іншими творами мистецтва, історичними епохами, авторами та читачами того).

Рубрика «Українські стежини світової літератури»

160

У пошуках нового

Українські стежини світової літератури

Як ви вже пересвідчилися, у біографії Анни Ахматової є одеські, євпаторійські, севастопольські сторінки. Але найвизначнішим «ахматовським» містом України був Київ.

Київські адреси Анни Ахматової. П'єстівка, 1995

Київ Ахматова вперше відвідала у п'ятирічному віці. Тут наприкінці XIX — початку XX ст. проживала рідна сестра її матері, і сім'я Горенків часто приїздила до родичів на гостини. Ще у ранньому віці Анна полюбила величні споруди Софійського собору, Печерської лаври, Андріївської церкви. Перебуваючи у Києві у 1914 році, вона присвятила місту такі рядки:

*Давній Київ ніби вимер,
Дивний мій приїзд.
Над рікою Володимир
Чорний хрест підніс'...*

У Києві Аня, як вам відомо, закінчила гімназію, вчилася на курсах, вичалася з Миколою Гумільовим. Саме тут, в останній рік навчання, Анна Горенко відчула себе поетом. У київський період по-

¹ Переклад Михайла Москаленка.

З літератури першої половини XX століття

161

етесою було написано багато віршів, деякі з них увійшли в її першу книгу «Вечір».

Українські поети добре знали вірші Ахматової, цікавилися її творчістю. Деякі з них були особисто знайомі з поетесою. Так, М. Бажан був разом з Ахматовою в Італії, коли їй вручали премію (цей подій він присвятив невеличкий нарис). Знав Анну Андріївну і прославлений поет і перекладач Григорій Кочур, який відвідав поетесу в останні роки її життя. Він згадував, як, перебуваючи у сталінських таборах, разом з товаришами вони часто читали вірші Ахматової. Але найвідданішою прихильницею і дослідницею творчості Анни Ахматової в нашій країні можна вважати поета і літературознавця Євдокію Ольшанську, яка понад сорок років збирала книжки, портрети, наукові роботи про Ахматову і навіть свою квартиру перетворила на музей поетеси. Євдокія Ольшанська — один із найавторитетніших дослідників теми «Анна Ахматова і Україна».

*Довкола жовтий вечір ліг,
Тремтить квітнева прохолода.
Ти запізнився на стільки літ,
Та радість буде там, де згода.*

*Присядь до мене ближче ти,
І подивись веселим оком:
Блакитні зошита листки —
Віршів моїх дитячі спроби.*

*Пробач, що сумно так жила
І сонце бачила несміло.
Пробач, пробач, що багатьма,
Я багатьма переболіла.*

Переклад Світлани Жолоб

Розмірковуємо та обговорюємо

1. Яке враження справив на вас вірш? Які настрої нав'яв?
2. Намалюйте словесно картину, що виникла у вашій уяві під час читання твору. Передайте словами атмосферу поезії.
3. Про які події з життя ліричної героїні ми дізнаємось з вірша? Як ви ставитесь до її сповіді? Охарактеризуйте образ ліричної героїні твору.
4. Проаналізуйте символіку кольорів у поезії.
5. Прочитайте і прокоментуйте кульмінаційні рядки вірша.
6. Порівняйте оригінал твору та його переклад. Чи вдалося перекладачеві передати романтичну атмосферу вірша? Свою відповідь обґрунтуйте.

Рубрика «Мистецькі передзвони»

70

У пошуках нового

Мистецькі передзвони

Сцени з вистави
«Дон Кіхот. 1938 рік»

У київському Національному академічному театрі російської драми ім. Лесі Українки з постійним аншлагом йде вистава «Дон Кіхот. 1938 рік». У її основу покладені п'єса Михайла Булгакова «Дон Кіхот», написана за романом Мігеля де Сервантеса, а також фрагменти щоденників, листування, спогадів Булгакова та його дружини, матеріали радянської хроніки тих страшних років репресій та диктату.

Дія цієї вистави відбувається в Іспанії наприкінці XVI сторіччя та в Москві 1938 року. У такий спосіб автор сценічної композиції та постановник — відомий режисер Михайло Резникович проводить певну паралель між легендарним Дон Кіхотом і самим письменником. Таке зіставлення опального автора та дивакуватого літературного героя — не просто оригінальне, воно змушує ще раз замислитися, що означає жити в ладу зі своєю совістю, не зрадити собі, не втратити гідності.

Робота усього творчого колективу вистави не може не захопити глядачів. Чудова сценографія видатного театраль-ного художника Давида Боровського,

точна режисура Леоніда Остропольського, прекрасні костюми, створені Оленою Дробною, виразна хореографія Алли Рубіної та, безумовно, прониклива гра акторів Юрія Гребельника чи Олександра Гетьманського, Давида Бабаєва чи Віктора Алдошина, Віктора Сарайкіна та багатьох інших — все це змушує глядачів стати справжніми співучасниками того, що відбувається на сцені.

ДО ВИВЧЕННЯ РОМАНУ «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»

У творчій майстерні письменника

ПРО ДОЛЮ РОМАНУ «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»

Доля роману «Майстер і Маргарита» так само драматична, як і доля його автора. Михайло Булгаков цей твір писав майже 12 років. Після його смерті в архіві залишилося вісім редакцій роману.

З літератури першої половини XX століття

107

Мистецькі передзвони

Велику роль у формуванні особистості Рільке навів українськими враженнями, особливо вірш «В оцім селі стоїть останній дім...», поема «Карл XII, король шведський, їде степами України», оповідання «Після про Правду» (знайоме вам з 7 класу), «Як старий Тимофій співав, умираючи». Твори Рільке українською мовою перекладали Л. Мосендз, М. Бажан, В. Стус, Д. Павличко та інші. Значну частину перекладів можна знайти на сайті: <http://rilke.org.ua/>

Огюст Роден. Рука Творця (1898). Руки закоханих (1902)

Рубрика «Мистецькі передзвони»

Мистецькі передзвони

Загадкою епохи і символом часу називали двох романтичних геніїв ХХ століття — художника Михайла Врубеля і поета Олександра Блока. У своїй творчості О. Блок використовував чимало образів, мотивів і символів М. Врубеля. Найвідоміша врубелівська тема, що оселилася в ліриці російського символіста, пов'язана з серією картин із зображенням Демона. Ліричного героя поета притягують демонівська самотність, бентежність духу, гіркота пізнання. Улюблені лілово-сині кольори художника стають домінуючими і в поетичних полотнах Олександра Блока. Демон Врубеля для Блока стає уособленням поета-лірика.

Дослідники неодноразово стверджували: «Хто зрозуміє Блока, той зрозуміє і Врубеля». Бажаємо вам не просто відкрити для себе творчість двох російських геніїв, а й насолодитись яскравими барвами й величавими образами поетичного живопису Михайла Врубеля й живописної поезії Олександра Блока. Сподіваємось, що тема «М. Врубель і О. Блок» стане цікавою і для написання дослідницької роботи або підготовки літературного проекту.

Михайло Врубель. Демон, який сидить. 1890

Мистецькі передзвони

До повісті «Старий і море» звертались кінематографісти різних країн. Перша екранізація твору з'явилась ще за життя Хемінгуей в 1958 р. (США, режисер Джон Старджес, у головній ролі Спенсер Трейсі). Участь у роботі над нею брав сам письменник. Прагнучи достовірності, він хотів, щоб кінематографісти знімали не муляж, а справжню величезну рибину. Саме з цією метою письменник особисто кілька разів виходив у море. Цікаво, що з ним відбувались події, багато в чому схожі на описане в повісті. Після 15 невдалих спроб він таки впіймав бажану здобич. Цей момент навіть удалося зняти на кінокамеру. Хоча фільм був відзначений різними преміями, Хемінгуей він не сподобався.

Відомі ще дві екранізації повісті: телефільм 1990 р. (США, Велика Британія, режисер Джад Тейлор, у головній ролі Ентоні Куїні) і мультиплікаційний фільм 1999 р. (Канада, Росія, Японія, режисер Олександр Петров). Цікаво, що остання з названих версій була нагороджена Оскаром як кращий короткометражний фільм 2000 року. У її створенні використано незвичайну техніку — «живопис», що оживає». Кожний кадр мультфільму — це майстерний малюнок на склі, який створює ілюзію «реальності» зображуваного. Знайти цей яскравий зразок анімаційної екранізації ви можете за такою адресою: http://www.youtube.com/watch?v=j145SM1By_w.

Кадр із мультфільму «Старий і море». 1999

До уваги допитливих

Хемінгуей був п'ятим із американців, які одержали Нобелівську премію з літератури. Через погіршення стану здоров'я після авіакатастрофи сам письменник не зміг бути присутнім у Стокгольмі на церемонії вручення нагороди. Його представляв американський посол у Швеції Джон Кебот, який і виголосив написану Хемінгуеем стислу Нобелівську промову. У ній були зокрема і такі слова: «Для справжнього письменника кожна книга має бути початком, новою спробою досягти чогось недосяжного. Він повинен завжди прагнути до того, що ще ніхто не зробив або що інші до нього прагнули здійснити, але не змогли. Тоді, якщо дуже поталанти, він може досягти успіху.

Як просто було б створювати літературу, якби для цього вимагалось лише писати по-новому про те, про що вже писали, і писали добре. Саме тому, що в минулому були в нас такі видатні письменники, сучасний письменник змушений іти так далеко, за межі доступного йому, туди, де ніхто йому не може допомогти».

Рубрика «Літературні нотатки подорожнього»

30

У пошуках нового

Літературні нотатки подорожнього

Пам'ятник письменникові у Празі. 2003

Усім, які відвідують чеську столицю Прагу, обов'язково впаде в око, як часто трапляється прізвище Кафки на вулицях міста. Площа письменника, дім, у якому він народився, книгарня, що носить його ім'я, музей Кафки, кав'ярня та ще багато чого... І, безумовно, трохи дивакуватий пам'ятник письменнику, що з'явився у Празі 2003 року.

За задумом його автора — чеського скульптора Ярослава Рони, йому важливо було передати художній світ Кафки, що не піддається логічному осмисленню, який кожний із читачів творів письменника тлумачить по-своєму. Тому пам'ятник — це величезний порожній костюм чоловіка, а на ньому — фігура самого генія К. Проект Ярослава Рони переміг у конкурсі, організованому чеським товариством Франца Кафки. Голова цього товариства — Володимир Железні — так прокоментував ідею пам'ятника: «На відміну від бюста Кафки на площі, що носить його ім'я, нова статуя несе в собі елементи провокації та гумору, притаманні письменнику».

ДО ВИВЧЕННЯ НОВЕЛИ «ПЕРЕВТІЛЕННЯ»

Розмірковуємо та обговорюємо

1. Поділіться своїми враженнями від прочитаного.
2. Розкажіть, хто такий Грегор Замза. Як ви гадаєте, чому перевтілення відбулося саме з ним?
3. Наведіть приклади з тексту про те, які зміни відбуваються в житті та свідомості головного героя після перевтілення.
4. Як рідні Грегора відреагували на ті зміни, що відбулися з ним? Чи можна стверджувати, що перевтілення зазнають і стосунки між членами родини Замза? Аргументуйте свою відповідь цитатами з тексту.
5. Простежте за текстом, за допомогою яких художньо-виражальних засобів створюється атмосфера самотності навколо героя.
6. Проаналізуйте, як співвідносяться фантастичне та реальне у творі.
7. Поясніть, як ви зрозуміли фінал новели. Так чому Грегор все ж таки помирає?

100

У пошуках нового

1. Як ви думаєте, що дало підстави Л. Фейхтвангеру говорити про Брехта як письменника, який написав «перші вірші і п'єси третього тисячоліття»?
2. Чи згодні ви з думкою Н. Лейтес, що в п'єсі незримо присутній Джордано Бруно? Аргументуйте відповідь.
3. Уважно прочитайте тезу О. Чиркова про «доказ від супротивного». Як ви вважаєте, наскільки він може бути дієвим?
4. Прокоментуйте наведений уривок статті В. Стуса. Поміркуйте, яке особистісне значення для українського письменника міг мати образ Галілея.

Літературні нотатки подорожнього

На малій батьківщині письменника в м. Аугсбурзі з 1998 р. діє музей Бертольта Брехта, який розташовано в будинку, де він народився. А в Берліні його ім'ям названо площу, на якій туристи можуть побачити цікавий пам'ятник німецькому драматургу. Скульптор Фріц Кремер, який був особисто знайомий з письменником, увіковічнив у бронзі постать задумливого Брехта, котрий сидить на лавочці. Здається, що він роздумує над засадами епічного театру або обмірковує постановку якоїсь п'єси. Мимоволі згадуються його слова з п'єси «Життя Галілея»: «Мислити — це одна з найвищих насолод людського роду». Творцю пам'ятника вдалося підкреслити головну рису видатного драматурга — його прагнення впливати на глядачів саме силою розуму, а не почуттів. Неподалік від пам'ятника можна побачити будинок Брехта, в якому він провів останні роки життя.

Фріц Кремер.
Пам'ятник письменникові в Берліні. 1957

Музей Брехта в Аугсбурзі

Інші рубрики підручника

він навіть не намагається вибратися зі свого нещастя, але всередину цього нещастя він переносить і останній вихід, останню надію: він бореться за місце під канапою, за маленькі подорожі по свіжості стіни, за життя у грязюці і пилюці. Таким чином, нам також доводиться разом із ним сподіватися, тому що він сподівається, але також приходиться відчай від цієї жахливої надії, що продовжує тягнутися без мети, всередині порожнечі. І потім він вмирає — нестерпно смертю, у забутті та самотності, але водночас смертю майже щасливою через відчуття позбавлення, яке вона несе, через нову надію на кінець, на цей раз неминучий.

За Морисом Бланшо
(З роботи «Від Кафки до Кафки»)

До таємниць мистецтва слова

ПОНЯТТЯ ПРО ЕКСПРЕСІОНІЗМ

Експресіонізм (від лат. *expressio* — вираження) виник у німецькому мистецтві як заперечення та критичне переосмислення реалізму та деяких форм нереалістичного мистецтва кінця XIX століття. Повного звучання він набув у першій чверті XX століття.

Експресіонізм — течія авангардизму, для якої характерні гіпертрофоване авторське «я», суб'єктивність світобачення, загострена емоційність (експресія), напруженість, гротеск, бажання всі почуття виявити пристрасно і схвилювано.

Ця течія утверджувалася, про що свідчить й її назва, як «**мистецтво вираження**», тому експресіоністам притаманне прагнення висловити насамперед власні відчуття, свій духовний світ. Їхнє естетичне кредо звучить так: «Не конкретність, а абстрактне уявлення про неї; не дійсність, а дух». Сучасники називали експресіонізм «**мистецтвом крику**». Це крик болю, вигук відчаю чи безмежний пафос віри у світле майбутнє.

Едвард Мунк. Крик. 1893

Експресіоністи відмовлялися від об'єктивного зображення дійсності, висловлювали своє передчуття апокаліптичних подій в узагальнених, абстрактних образах. Їхні головні теми — загибель особистості у цьому хаосі абсурдного життя, втрата людяності. Людина в творах експресіоністів зображена

самотньою і безпорадною, нездатною змінити це безглузде життя. Створюючи суб'єктивну картину світу, експресіоністи у своїх творах тяжіють до абстракції, їм притаманна гостра емоційність висловлювань автора та персонажів, широке використання фантастики, прийомів «шокової терапії» та гротеску, прагнення безжалюбно «оголити» рани суспільства, виявити антигуманність дійсності, жорстокість світу. Експресіоністи засуджували потворні явища реальності, своїми творами висловлювали протест проти війн і кровопролиття.

Серед найяскравіших представників експресіонізму можна назвати Франца Кафку, Йоганнеса Бехера, Райнера Марію Рільке, Георга Тракля в літературі, Егона Шиле, Амедео Модільяні, Едварда Мунка в образотворчому мистецтві, Ріхарда Штрауса у музиці та багатьох інших.

1. Поясніть, як ви розумієте, що таке експресіонізм.
2. Назвіть найхарактерніші ознаки цієї мистецької течії.
3. Кого з представників експресіонізму ви знаєте? З чікими творами знайомі?
4. На конкретних прикладах доведіть, що творчість Франца Кафки належить до експресіонізму.
5. Простежте, які риси експресіонізму знайшли своє відображення в картині Едварда Мунка «Крик», репродукція якої розміщена на попередній сторінці підручника.
6. Доведіть, що портрет Франца Кафки, роботи Р. Гуттузо, представлений на сторінці 28 підручника, виконаний в експресіоністичній манері.

У творчій майстерні письменника

ПРО МІФОТВОРЧІСТЬ КАФКИ

«Я зображаю світ не таким, яким я його бачу, а таким, яким я його осмислюю», — говорив видатний французький художник Пабло Пікассо. Таке гасло стало визначальним для тих митців, які у своїй творчості звертаються до міфологічних сюжетів.

Це стосується і спадщини Франца Кафки, зокрема його новели «Перевтілення». І хоча письменник майже не використовує традиційні, знайомі нам міфи, він створює власні. Міфотворчість письменника не може бути зведена тільки до поетичної фантазії і кафкіанської метафори. Це справжня форма світосприйняття, спроба розуміння світу й самого себе у цьому світі. «Справжня реальність завжди нереальна», — вважав Франц Кафка. Письменник створює власний міф, міф про абсурдність цього світу. І світ, за Кафкою, — лабіринт, який зводить те абсурдне життя, і чим більше людина намагається подолати абсурд, тим швидше вона поринає у глибини лабіринту, не може з нього вирватися і врешті-решт потрапляє у глухий кут.

Інші рубрики підручника

Зі скарбниці літературно-критичної думки

«Творчість Рільке не вкладається в межі якоїсь однієї течії, не піддається однозначному визначенню його метод. Кожний новий цикл його віршів свідчить про художню еволюцію поета. Якщо в ранніх його творах присутні елементи імпресіонізму і неоромантизму, то з плином часу все чіткішою стає належність автора до символізму. Виявляє інтерес Рільке і до експресіоністської поезії, зокрема — до віршів Г. Тракля, що не могло не позначитися на його власному методі. Художник сприйняв численні та різноманітні впливи не лише письменників..., а й живописців, скульпторів (Родена, ..., а також Сезанна, Пікассо), синтезував у своєму світогляді і творчості морально-філософські цінності різних епох і народів».

Олена Леонова

«У Рільке не каміння або дерева стають людьми, як це відбувалося завжди і всюди, де робились вірші, а люди стають предметами і безіменними істотами і тим самим тільки й набувають останню людяність, що рухається так само безіменним подувом. Можна сказати: у почутті цього великого поета все — символ, порівняння...»

Роберт Музіль

«Перекладати Рільке дуже важко. Його поезії можуть трансформуватися тільки в дуже розвинені мови. Крім того, тема віршів поета кристалізується і змістовно, і ритмічно, і інтонаційно, і навіть фонічно. Перекладаючи Рільке, мусиш гірко усвідомлювати, як багато губиться з його чарів, з його мудрості, з його доброти і ніжної людяності, з його природної граціозності. Але в цій гіркоті завжди підтримує високе поетове почуття упокорення».

Василь Стус

«Написаний у 1904-му вірш Райнера Марії Рільке "Орфей, Еврідіка, Гермес" наштовхує на думку: а чи не був найвидатніший твір століття створений дев'яносто років тому?»

Йосип Бродський

«Ніхто не може передбачити, яку взагалі роль гратиме поезія в суспільстві майбутнього, яку роль гратиме в добу масового атеїзму і світової економіки релігія, християнство й інші світові віросповідання, що ввійшли у звичай, право,

закон. Залишається послання, що на повну силу прозвучало у творчості Райнера Марії Рільке, так як залишаються всі інші великі послання світової літератури, починаючи від Гомерових богів, які сміються, і коней, які плачуть».

Ганс Георг Гадамер

1. На якій особливості творчості Рільке наголошують Р. Музіль і О. Леонова?
2. Прокоментуйте висловлювання В. Стуса, Й. Бродського і Г. Гадамера.

Підсумовуємо вивчене

1. Узагальніть відомості про тематику віршів Рільке.
2. У чому полягає своєрідність його лірики?
3. Пригадайте особливості модерністської літератури.
4. Подумайте, які риси модернізму простежуються в прочитаних вами віршах.

*Паула
Модерзон-Беккер.
Портрет Рільке. 1902*

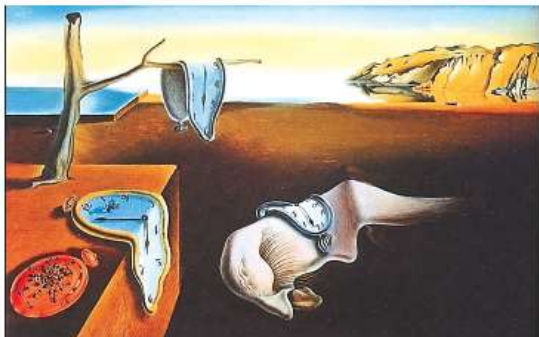
*Лулу Альбер-Лазар.
Портрет Рільке.
1916*

*Еміль Орлик.
Графічний портрет
Рільке. 1917*

5. Роздивіться художні та фотографічні портрети Р.М. Рільке, вміщені на сторінках підручника. Що приваблює вас у візуальному образі поета? Чи можна сказати, що в цих портретах Рільке відображені риси його модерністської поезії?
6. Розкажіть про вплив на творчість письменника його знайомства з українською та російською культурами.
7. Чим, на ваш погляд, можна пояснити інтерес до лірики Рільке у XXI столітті?
8. Використовуючи матеріали рубрики «Українські стежини світової літератури», підготуйте повідомлення на тему «Василь Стус — перекладач творів Рільке».

Інші рубрики підручника

Сальвадор Далі. Постійність пам'яті. 1931

1. Продовжте речення, яке починається так: «Авангардизм — це...».
2. Назвіть і схарактеризуйте основні течії авангардизму.
3. Розкрийте співвідношення модернізму й авангардизму в мистецтві.
4. Підготуйте мультимедійну презентацію «Авангардизм в образотворчому мистецтві і скульптурі XX століття».

До уваги допитливих

У першій половині XX століття активно змінювалася і скульптура. Так, митці Володимир Татлін і брати Антуан Певзнер і Наум Габо винайшли живопис і скульптуру, яку потрібно «конструювати». Конструктивісти використовували матеріали, які на відміну від мармуру і бронзи, можна було знайти у повсякденному житті. Так, наприклад, відомий майстер Наум Габо для створення своїх робіт залучав скло і прозору пластмасу. У такий спосіб митець кидав виклик традиційним поглядам на мистецтво.

Наум Габо.
Голова №2. 1916

ДО ВИВЧЕННЯ РОМАНУ «ЧУМА»

Розміркуємо та обговорюємо

ПЕРША ЧАСТИНА

1. Як зображено нашестя чуми? Відповідаючи, використовуйте цитати з тексту.
2. Чи згодні ви з твердженням: «Ніхто ніколи не буде вільним, поки існують лиха»?
3. Прочитайте епізод засідання санітарної комісії у префектурі. Прокоментуйте поведінку учасників наради. Чия точка зору видається вам найбільш прийнятною?
4. Дайте оцінку діям адміністрації в описаній ситуації.
5. Поділіться вашим першим враженням від зустрічі з доктором Ріє. На якій рисі характеру цього персонажа наголошено в його портреті?
6. Що ви дізналися про інших дійових осіб твору (Тарру, Рамбера, Грана, Коттара)?

Деталь ілюстрації «Похорон жертв чуми у Турне». 1349

Бенедитто Бонфіглі.
Чума в Перуджі. 1464

ДРУГА ЧАСТИНА

1. Що змінилося в житті оранців після оголошення епідемії?
2. Виразно прочитайте діалог Ріє і Рамбера від слів: «— Я ж нетутешній...» до слів: «— Але все одно я не можу схвалити ваших дій».
3. Чію позицію ви схвалюєте? Чому?
4. Сформулюйте основну тезу проповіді отця Панлю. Як її оцінює доктор Ріє? Підтвердіть відповідь цитатою.
5. Розкажіть про добровільні загони, організовані за пропозицією Тарру.

Презентація художніх творів на сторінках підручника

126

У пошуках нового

Розмірковуємо та обговорюємо

1. Які думки, почуття і настрої пронизують вірш «Міст Мірабо»?
2. Опишіть, яким ви уявляєте ліричного героя цього твору.
3. Яку роль у вірші «Міст Мірабо» виконує рефрен?
4. Поміркуйте, символом чого є міст Мірабо.
5. Якщо ви вивчаєте французьку мову, порівняйте оригінал і переклад вірша «Міст Мірабо». Чи вдалося перекладачу зберегти ідею і провідний настрій оригіналу? Аргументуйте свою думку.

Вірш-каліграма

ЗАРИЗАНА ГОЛУБКА Й ВОДОГРАЙ

*О постаті убиті любі
О дорогі розквітли губи
Міє Марєє
Єтто Лорі
Анні і ти Маріє
Де ви дівчата
Я вас питаю
Та біля водограю
Що плаче й кличе
Голубка марєвіє*

*Душа моя в тремкій напрузі
Де ви солдати мої друзі
Де ви Бії Даліз Реналь
Печальні ваші імена
Як у церквах ходить луна
Б'ють відгомоном до небес
Ви в сонну воду глядись
І погляд ваш вмирає десь
Де Брак де Макс Жакоб Дерен
Що в нього очі як той Рейн
Де милий Кремніц волонтер
Вже може їх нема тепер
Душа ятриться з непокою
І водограй риди зі мною
А як вони іще живі
Десь б'ються на Північнім фронті
Там олеандри' всі в крові
І сонце ранене в траві
На багрянистім горизонті*

Переклад Миколи Лукаша

¹ Олеандр — отруйне дерево з криваво-червоними квітами, яке асоціюється з романськими народів з лавром, деревом війни. Існує переказ про загибель наполеонівських солдат, які смажили м'ясо на олеандрових шампурах.

146

У пошуках нового

Костянтин Сомов.
Портрети Олександра Блока (1907) та Сергія Рахманінова (1925)

*Весно, весно, без меж і без краю,—
Владо мрій, що без краю зроста!
О життя! Пізнаю і приймаю!
Шлю привіт тобі дзвоном щита!*

*Вас приймаю, недоли погрози,
Ласко долі, — вітання й тобі!
В зачарованім царстві, де сльози,
В тайні сміху — не місце ганьбі!*

*Вас, безсонні за спірками ночі
І світання в фіранках вікна,—
Все приймаю, аби тільки очі
Дратувала, п'янила весна!*

*Сід пустельні приймаю оселі,
Зруби міст, весь їх морок і бруд,
Піднебесні простори веселі
І пекельний невільницький труд!*

*Ось, розвіявши в вітрі шаленім
Коси-змій, ти мчиш, ніби птах,
З нерозгаданим Божим іменням
На затиснутих зимних устах.*

*В цім спітканні ворожим не кволий,
Я ніколи не кину щита...*

Додаткові структурні елементи підручника

6 ДО ЧИТАЧА КИЇ СТОВБІТЬ

Книжки має бути якомога читачка, ле сонати. Знаки — мета. Воля читача — добіскама на сплатарити.

Марина Цвєткова

АНКЕТА СУЧАСНОГО ЧИТАЧА

- Чи любите ви читати? Як місце у вашому житті посідає художня література?
- Чи є у вас домашня бібліотека? Чи ви читаете ці книжки? Чи обговорюєте вдома прочитане?
- З якою метою ви читаете книжки (взявши вашу відповідь)?
- Познаєт ви себе з себе з ньюму.
- коку бути освіченою особистістю.
- це необхідно для мого майбутнього.
- для того, щоб розважитися і відпочити.
- «Нинішню мурба зміти знаходима: її потрібна шукати і, знайшовши, — беритися. — вважає російський філософ Василь Розанов. Чи відноситься вам знайти такі книжки, які допоможуть в берити протегам цього життя?
- Чи є такі твори, про які ви хотіли б розповісти своїм друзям, батькам, іншим близьким вам людям? Якщо так, розкажіть про них.
- Які книжки в дитинстві читали вам батьки? Як враження справило на вас прочитане?
- Які художні твори ви порадити б прочитати вашим молодшим братів-сестрам чи сестричатам або в майбутньому — власним дітям?
- Багато століть томилися дискусії про справжнє призначення мистецтва: мистецтво заради мистецтва; заради пошани чи розваги; мистецтво як відображення дійсності. А ви як вважаєте? Поділіться своїми думками.
- Позверніте над словами німецького письменника Германа Гессе: «... кожному справжньому читачеві безліччю великої світ книжок відкривається по-своєму, кожний в ньому шукає і знаходить це й самого себе».
- Дайте відповідь на запитання: Ви — письменник. У якому жанрі ви хотіли б творити? Чи пробували ви писати художні твори? Розкажіть про них. Якими книжками бачили себе читачем?
- Поділіться, як ви знаходите потребу в нових книжках.
- Чи знайомі ви з інтернет-бібліотеками? Як книжки вас цікавлять наразі?
- Чи користуєтеся ви онлайн-каталогами, щоб швидко знайти потрібну вам інформацію?

292 Книжки, які нас обирають

ЗОЛОТИЙ МІСТ МІЖ УКРАЇНОЮ І СВІТОМ: РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ШКОЛИ В ДУХОВНОМУ ПОСТУПІ НАШОГО НАРОДУ

Передача чужої мови, поезії, мистецтва відрізняє народів різноманітними обличчями душі цілого народу, притягуючи до себе форми і вміли хитрості, яких вони не мали досі, будучи золотий міст зрозуміння і співчуття між нами і далекими людьми, безліччю поколіннями.

Іван Франко

Вивчаючи світову літературу, ви, безумовно, усвідомили, що справжніми провідниками у світ творчості інших народів є перекладачі художніх творів. Першопроходцями на велично-трагічному шляху світових шедеврів до вітчизняного читача були такі світові мости культури, як Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Михайло Драгоманов, Олена Пчілка, Леся Українка, Борис Грінченко. Завдяки їхній подвижницькій діяльності українці ще в другій половині XIX — на початку XX ст. відкривали романтичні і полікультурні світ думок і почуттів інших народів посередництвом рідного слова.

Неважливим на численні перекладацькі, знамено українського художнього перекладу в першій половині XX ст. високо несли Микола Вороной, Микола Зеров, Максим Рильський, Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара, Валерія Підмогильний, Агатангел Кравцівський та багато інших митців. У апошню добу (вінше 60-х — 70-х роки) в Україні спостерігається зростання інтересу до мистецтва перекладу, але і. Давома влучно назвав «справжнім дубом перекладацької енергії»¹. На передньому краї боротьби за українську культуру виступають Максим Рильський, Микола Бажан, Григорій Кочур, Микола Лукаш, Дмитро Паламарчук, Борис Тен, Володимир Мисик, Василь Стус. Український художній переклад став символом протистояння законам тоталітаризму, насильницьким правлячою верхівкою, «Влада чудово розуміла, що перекладацьтво — arena здійснення й самоствердження мови, спосіб входження її у світову мову амальгамість і со-

¹ Д з о б а і. Край, поетичні обрії світу // Кочур Г. Третє відруччє. — К.: Радс, 2000. — С. 6.

300 Книжки, які нас обирають

ПІЗНАЄМО СЕБЕ І СВІТ ЧЕРЕЗ ЛІТЕРАТУРУ

Життя іде і все без коректур. І час летить, не зупиняє залоз. Давно нема маркізи Помпадур, і ми живем уже після потоку. Не знає я, що буде після нас, а які природа збереться шати. Свідий, що не аталеметься, — час. А ми живі, нам треба поспішати...

Ліна Костенко

Цей розділ називається «Книжки, які нас обирають». Поясніть, як ви розумієте цю назву. Розкажіть про ті книжки, що обирали вас під час вивчення курсу світової літератури. А які книжки обирали ви?

На першій сторінці підручника ми запросили вас до співтворчості, запропонували стати співаторам літературної творчості (хтими своєрідними дописувачами у ваших думках і увазі). Як ви зрозуміли це завдання? Чи відгукнулися на його виконання? Поділіться своїми здібностями, а, можливо, і розмірваннями.

Складіть асоціативний ланцюжок на тему «Книжка — ...». Презентуйте його в класі.

Протягом усіх років навчання ви читали багато творів різних національних літератур, віртуально подорожували у простори і часі, дізнавалися про щось нове і познавали себе... Розкажіть, які з прочитаних творів світової літератури справили на вас особливе враження і чому. Чи були серед них такі, що зміусили вас про щось замислитися, можливо, навіть змінили щось у вас?

Різні епохи і країни, літературні напрями і течії, різні імена і твори відкривали ви на уроках світової літератури. Щось здивувало, а щось уже забувало, щось захопило, а щось, напевно, навіть драгувало... Були зустрічі з такими творами, на які ви чекали, а під час читання інших ви відверто нудували і вам кортіло, щоб урок «світової» люмогла швидше закінчився. А, можливо, про деякі ваші улюблені твори ви й не згадували у школі. Які ви були укладом навчальних програм, які б твори ви запропонували для вивчення у школі? Складіть такий список, обґрунтуйте його і обговоріть у класі.

Твори світової літератури ви відкривали для себе завдяки невтомній праці перекладачів. Що ви знаєте про здобутки української перекладацької школи? Як нові імена відкрили для себе? Спробуйте себе у ролі перекладача і зробіть власний переклад будь-якого твору сві-

Дизайн підручника (шмуцтитули)

У ПОШУКАХ НОВОГО: з літератури першої половини XX століття

*Кобзарю,
знаєш,
нелегка епоха
оцей двадцятий невгомонний вік.
Завихрень — безліч.
Тиші — анітрохи.
А струсам різним утрачаєш лік.*

Ліна Костенко

КЛЮЧОВІ СЛОВА ТА ПОНЯТТЯ
до розділу:

- МОДЕРНІЗМ
- АВАНГАРДИЗМ
- МАСОВА КУЛЬТУРА
- ЕКСПРЕСІОНІЗМ
- «ПОТІК СВІДОМОСТІ»
- СИМВОЛІЗМ
- АКМЕІЗМ

Дизайн підручника (обкладинка)

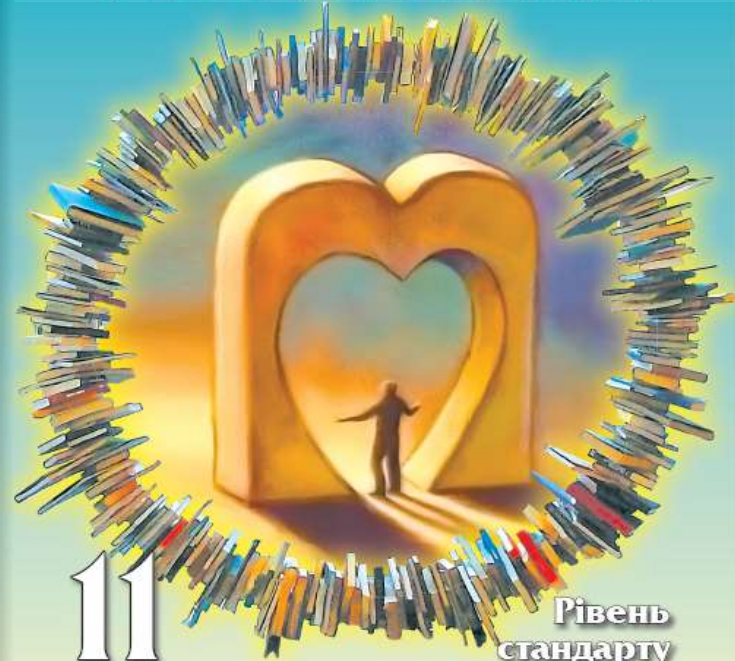
11

СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА

2011

О. О. ІСАЄВА, Ж. В. КЛИМЕНКО, А. О. МЕЛЬНИК

СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА

11

Рівень
стандарту